

Edukacja przyrodniczo-leśna – odpowiedzialność leśników oraz nauczycieli wobec kształtowania postaw uczniów szkół podstawowych i średnich

Magdalena Greczuk, Jakub Kośmider

Wychowanie to według Wincentego Okonia świadome organizowanie działalności społecznej, oparte na stosunku wychowawczym między wychowankiem a wychowawcą, którego celem jest wywołanie zamierzonych zmian w osobowości ucznia. Zmiany te obejmują zarówno stronę związaną z poznaniem rzeczywistości i umiejętnością oddziaływania na nią, jak i stronę polegającą na kształtowaniu stosunku człowieka do świata i ludzi, jego przekonań i postaw, układu wartości oraz celu życia. Proces i wyniki wychowania kształtują się pod wpływem:

- świadomego i celowego oddziaływania odpowiedzialnych za wychowanie osób i instytucji (m. in. rodziców, nauczycieli, szkoły, organizacji społecznych, kulturalnych i religijnych);
- systemu wychowania równoległego, a zwłaszcza odpowiednio zorganizowanej działalności środków masowego oddziaływania;
- własnej osobowości.

Działania w zakresie edukacji przyrodniczo-leśnej, jednostek administracyjnych Lasów Państwowych, powinno postrzegać się jako płaszczyznę ścisłej współpracy ze szkołami, prowadzącymi do wzmocnienia świadomości ekologicznej społeczeństwa jak również kształtowania odpowiedniej postawy proekologicznej wśród młodych ludzi. Nauczyciele w propozycjach proponowanych przez Lasy Państwowe mogą zastosować doskonałą formę dydaktyczną urozmaicenia zajęć lekcyjnych, zwiększenia możliwości zdobywania i poszerzenia wiedzy uczniów o ekosystemach leśnych, realizacji gospodarki leśnej w Polsce prowadzonej na zasadach zrównoważonego rozwoju, jak również możliwości spotkania z ciekawymi, posiadającymi ogromną wiedzę przyrodniczą ludźmi.

Edukacja przyrodniczo-leśna realizowana przez jednostki Lasów Państwowych kierowana jest w stronę całego społeczeństwa, a w szczególności w stronę uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych oraz studentów i dorosłych, najczęściej odwiedzających punkty edukacyjne nadleśnictw, parków narodowych, krajobrazowych oraz leśnych kompleksów promocyjnych.

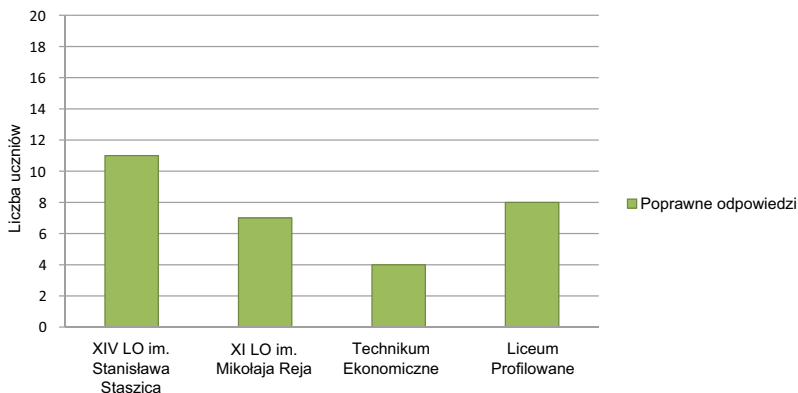
Podjęmowane działania realizowane w ramach prowadzonej edukacji leśnej są postrzegane jako platforma współpracy ze szkołami, placówkami oświatowymi i kulturowymi w zakresie wzmocnienia wiedzy przyrodniczej dzieci i młodzieży, świadomości ekologicznej uczniów oraz kształtowania postaw wobec otaczającego je środowiska. Pedagogzy w propozycjach Lasów Państwowych zobaczyli doskonałą formę dydaktyczną urozmaicenia zajęć, zwiększenia możliwości zdobywania i poszerzenia wiedzy uczniów o przyrodzie, polskich lasach, funkcjonowaniu gospodarki leśnej w Polsce na zasadach zrównoważonego rozwoju, jak również spotkania z ciekawymi, posiadającymi ogromną wiedzę przyrodniczą ludźmi (Mrowiński 2009). Edukacja dzieci i młodzieży od najmłodszych lat jest podstawą i warunkiem do racjonalnego postępowania w duchu

poszanowania do przyrody i jej ochrony tu i teraz oraz w przyszłości. Kształtowanie szacunku do otaczającego świata powinno uwzględniać: zdobywanie wiedzy o tym, że przyroda jest dla człowieka użyteczna i dlatego należy ją szanować, ugruntowanie wiadomości o niektórych gatunkach roślin, zwierząt, obiektach przyrody nieożywionej oraz wyrabianie postaw odpowiedzialności za środowisko oraz cały otaczający nas świat. Edukacja przyrodniczo-leśna jest koncepcją kształcenia i wychowania w duchu poszanowania środowiska przyrodniczego oraz kształtowania poglądów społeczeństwa względem otaczającego świata. Dotyczy rozbudzenia wrażliwości na problemy środowiska, poszukiwania przyczyn i przewidywania skutków zjawisk prowadzonych do degradacji środowiska naturalnego. Dąży do integracji wielu przedmiotów i specjalności oraz zawiera szeroki zakres treści i metod nauczania. Dostarczając wiedzę o środowisku, kierowana jest na kształtowanie i rozwój uniwersalnych zdolności u ludzi w podejmowaniu wspólnych inicjatyw na poziomie szkoły, dzielnicy, gminy czy regionu.

W edukacji formalnej, realizowanej przez pałócką oświatę, las pojawia się sporadycznie i niemal wyłącznie jako obiekt przyrodniczy, na który składają się gatunki roślin i zwierząt powiązane zależnościami, i który z pewnością trzeba chronić. Tak mała ilość informacji wiąże się z niskim poziomem wiedzy dotyczącej środowiska leśnego. Często bywa tak, że całkowicie brakuje choćby podstaw informacji o możliwościach i wiekowej praktyce racjonalnego użytkowania zasobów leśnych. Na ogół, niestety brak jest nawet świadomości, że las jest obiektem przyrodniczym odnawialnym, co wg Chrzanowskiego (2009) jest fundamentem współczesnej gospodarki leśnej w Polsce.

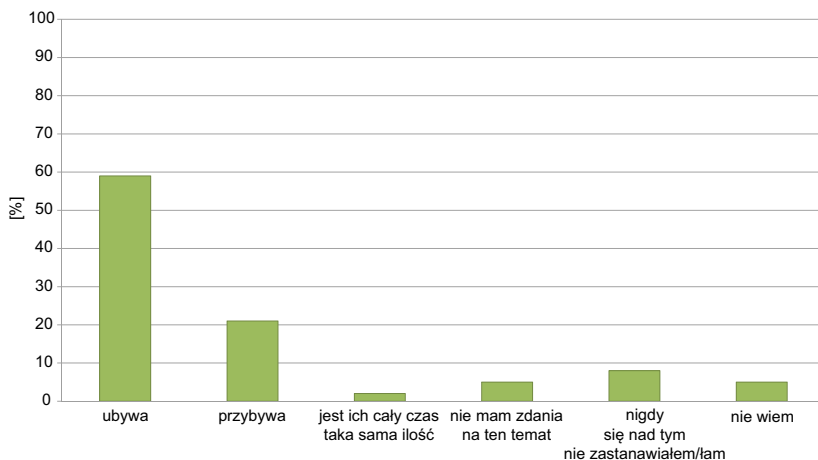
Aby lepiej przyjrzeć się wyżej przytoczonej sytuacji przedstawiającej stan wiedzy uczniów, w marcu 2011 roku przeprowadzono badania ankietowe wśród 240 uczniów szkół średnich znajdujących się na terenie miasta stołecznego Warszawy oraz miejscowości Wołomin w województwie mazowieckim. W tym celu wybrano cztery typy placówek oświatowo-wychowawczych: XIV LO im. Stanisława Staszica, gdzie wszystkie klasy w szkole realizują rozszerzony poziom nauczania biologii, XI LO im. Mikołaja Reja w Warszawie – klasa niesprofilowana biologicznie, Technikum Ekonomiczne im. Stanisława Staszica w Wołominie oraz Liceum Profilowane w Wołominie o wiodących przedmiotach ekonomiczno-administracyjnych. Poza badaniami przeprowadzonymi na terenie województwa mazowieckiego odniesiono się również do badań ankietowych przeprowadzonych w 2009 roku na terenie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Lublinie, wśród 957 uczniów V i VI klas szkół podstawowych.

Pytania adresowane do uczniów z terenu województwa mazowieckiego zawierały pięć zagadnień: pierwsze trzy dotyczyły pytań z biologii i ekologii polskich gadów, zaś pozostałe dwa dotyczyły się podejścia respondentów do gromady *Reptilia*. Jednym z zagadnień, na które mieli wypowiedzieć się ankietowani było podanie przynajmniej dwóch znanych metod czynnej ochrony gadów (ryc. 1).

Ryc. 1. Zestawienie poprawnych odpowiedzi dotyczących metod ochrony czynnej gadów
Fig. 1. Summary of correct responses on the active reptile protection methods

Uzyskane wyniki okazały się niezadowolające. Jedynie 12% respondentów udzieliło poprawnej i wyczerpującej odpowiedzi. Kolejne 33% udzieliło częściowo poprawnej odpowiedzi (respondenci udzieli informacji o jednej metodzie z co najmniej dwóch, o które zostali poproszeni), 55% uczniów nie udzieliło żadnej odpowiedzi. Z kolei innym zagadnieniem, o odpowiedź na które zostali poproszeni uczniowie szkół podstawowych V i VI klas z terenu Regionalnej Dyrekcji Lubelskiej Lasów Państwowych, było standardowe pytanie dotyczące, czy lasów w Polsce... (ryc. 2).

Ryc. 2. Zestawienie odpowiedzi na pytanie: Czy lasów w Polsce...
Fig. 2. Summary of responses to the question: Is the forest in Poland ...

Okazuje się, że po blisko ponad 15 latach prowadzonej edukacji leśnej 59% respondentów nadal odpowiada, że lasów na terenie naszego kraju ubywa, tylko 21% twierdzi, że lasów w Polsce

przybywa, 8% nigdy się nad tym nie zastanawiało, a 5% po prostu nie wie. Uzyskane dane, są między innymi, odpowiedzią na dostarczane uczniom przez nauczycieli, w jednym przypadku niekompletnych informacji na temat środowiska leśnego lub też czasami zupełnego ich braku. Podręczniki z jakich korzystają uczniowie na lekcjach biologii oraz przyrody, nie zawierają żadnej informacji na temat stanu lasów w Polsce. Podczas rozmów z pedagogami, niejednokrotnie widać było zakłopotanie, kiedy sami nie potrafili udzielić poprawnej odpowiedzi. Jednak i ze strony leśników informacja dotycząca lasów wydaje się zbyt oczywista, a co za tym idzie, nie zawsze podawana jest uczestnikom zajęć. Kampanie organizowane przez Lasy Państwowe oraz inne instytucje rządowe i pozarządowe na pierwszym miejscu stawiają stwierdzenie, że Lasów w Polsce przybywa.

Na barkach leśników oraz nauczycieli spoczywa duża odpowiedzialność związana z kształtowaniem postaw dzieci i młodzieży w ramach edukacji przyrodniczo-leśnej. W wyniku przeprowadzonych badań zaleca się:

- większą aktywizację uczniów, co związane jest z miejscem realizacji zajęć oraz sposobem ich prowadzenia;
- współpracę z organizacjami rządowymi i pozarządowymi;
- udział uczniów w kampaniach oraz konkursach edukacyjnych, obalający „mity” dotyczące lasów i leśnictwa.

Summary: Natural and forest education: the responsibility of foresters and teachers towards the formation of attitudes of primary and secondary school pupils.

Wincenty Okoń defined upbringing as the conscious and intentional arrangement of social activity, based on the relation between the educator and children under his care and custody, aimed at inducing intended changes in the pupils' personalities. The changes include not only the cognitive behaviour involved in the perception and understanding of the surrounding reality and the ability to react to it, but also the process of the formation of the attitudes of young people towards the world and other people, their convictions and attitudes, system of values and aims in life. The upbringing process and its results are formed under the influence of:

- intentional and conscious effect of people and institutions responsible for the education (such as e.g.: parents, teachers, schools, social, cultural and religious organizations);
- system of parallel education and, in particular, the properly organized activity of the media of mass impact,
- the individual's own personality

The activity of administrative units of the State Forests in the field of natural and forestal education should be perceived as the ground for strict collaboration with schools, leading to the strengthening of the society's ecological consciousness as well as to the formation of a proper proecological attitude among young people. In the proposals offered by the State Forests teachers can find and use excellent forms of training that will add variety to their classes, enhance the chances of getting and expanding the knowledge of the pupils about forest ecosystems and economy in Poland (based on balanced development). It will also create possibilities to meet interesting people, known for their vast natural knowledge.

Keywords: upbringing, natural-forest education, shaping the attitudes of students

Literatura

Chrzanowski T. 2009. Edukacja leśna społeczeństwa w Lasach Państwowych – jak jest, jaka może być, Postępy techniki w leśnictwie zeszyt 105, Wydawnictwo Świat, Warszawa.

Mrowiński P. 2009. Zielone Lekcje w Zielonej Górze, Postępy techniki w leśnictwie zeszyt 105, Wydawnictwo Świat, Warszawa, str. 27-31.

Magdalena Greczuk, Jakub Kośmider

Katedra Ochrony Lasu i Ekologii,
Samodzielny Zakład Zoologii Leśnej i Łowiectwa

Wydział Leśny SGGW

magdalena.greczuk@gmail.com, jakub.kosmider@wl.sggw.pl